

ЗНАЧЕННЯ ОЗДОРОВЧОГО ВИХОВАННЯ В МОЛОДШІЙ ШКОЛІ

Ю. М. Мороз

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Анотація. В статті розглядається проблема оздоровчої роботи з учнями молодшого шкільного віку на сучасному етапі розвитку педагогічної науки. Досліджується молодший шкільний вік як соціально-віковий період, надзвичайно сприятливий для формування стійких психічних та фізичних особливостей.

Ключові слова: молодша школа, навчально-виховний процес, оздоровлення, учень, вікова адаптація, вчитель, школа.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки однією з провідних залишається проблема всебічного розвитку особистості, в тому числі й фізичного. Особливе місце в цьому процесі належить оздоровленню молодших школярів, які перебувають у соціально-віковому періоді, надзвичайно сприятливому щодо формування стійких психічних та фізичних особливостей, здатних у подальшому визначити життєвий вибір людини, її долю.

Особливості сучасних умов життя, швидкий темп розвитку техніки, модернізація навчальних і трудових процесів, ріст інформації становлять до організму дитини високі вимоги. Пластичність функціональних систем здорової дитини сприяє порівняно швидкій їх адаптації до різноманітного впливу навколишнього середовища. І навпаки, незначні відхилення в стані здоров'я дитини призводять до того, що організм не завжди належно реагує на навчальне навантаження. Недостатня рухова активність спричиняє функціональні розлади, а потім – хронічні захворювання. В школах недостатньо активно проводяться фізкультурно-оздоровчі заходи серед учнів. Фізичне і розумове навантаження повинні відповідати віковим та функціональним можливостям учнів, а відпочинок – забезпечувати найефективніше відновлення працездатності. Тільки тоді режим дня відповідатиме гармонійному розвитку і зміцненню здоров'я школярів. Вік від 5 до 10 років є найсприятливішим для розвитку головних фізичних якостей і координаційних здібностей, формування майбутнього потенціалу здоров'я, виховання звички і любові до занять спортом у молодшому шкільному віці, у зв'язку із слабким рівнем здоров'я, відбуваються неперворотні негативні процеси в організмі, які негативно впливають і на весь процес становлення організму.

Оздоровлення молодших школярів у навчально-виховному процесі дуже актуальне сьогодні. Багато вчених, педагогів розглядають цю тему у своїх працях. Фундаментальні проблеми теорії оздоровлення молодших школярів у навчально-виховному процесі висвітлені в роботах Л. Борисової, Г. Новикової, В. Сухомлинського, В. Лук'яненка, О. Баранової та інших. Питанням оздоровчих технологій присвячені праці Л. Єлізарової, В. Усанової, І. Дрижиніна, С. Свириденка, І. Піскунової, В. Корж, Є. Чаритонової. Проблему здорового способу життя в освіті європейських країн досліджують Н. Василенко, В. Медведєв, І. Скачкова, Л. Уфішев, М. Зубалій та інші.

Значущі для організації оздоровлення характеристики молодших школярів варто почати з розгляду особливостей цього вікового періоду.

На сьогодні у вітчизняній практиці прийнято поділяти шкільний вік на молодший (до 11-12 років); середній, або підлітковий, (12 – 15 років); старший, або юнацький (15 – 18 років) [6]. Проте проблема розмежування періодів життя людини і дитинства зокрема з давніх часів стояла перед філософією, а пізніше – перед психологією, педагогікою, фізіологією, зокрема

При цьому до уваги бралися найрізноманітніші критерії виділення вікових груп, що відповідно мали різні часові межі.

Перші такі спроби в історії європейської педагогічної думки зробили давньогрецькі філософи. Так, обґрунтовуючи проект ідеальної держави, Платон (427 – 347 рр. до н. е.) пропонує і відповідну освітньо-виховну систему [9]. Діти 3 – 6-річного віку, вважав Платон, повинні здобувати виховання „на майданчиках” при храмах під керівництвом призначених державою жінок-вихователів. Другий період – від 7 до 12 років, коли дітей обох статей у державних школах навчають читання, письма, лічби, музики та співів. Наступні освітні групи поділялися на загальні (навчання у віці 12 – 16, 16 – 18 та 18 – 20 років) і ті, до складу яких входили найздібніші (навчання від 20 до 30, від 30 до 35 років, що припиняється на період роботи на визначних державних посадах і поновлюється як самовдосконалення після 50 років).

Така вікова періодизація характерна і для системи середньовічного лицарського виховання: до 7 років хлопчики виховувалися в сім'ї, від 7 до 14 виконували обов'язки пажа при дворі князя, з 14 до 21 – були його зброєносцями і лише у 21 рік посвячувалися в лицарі, що стало знаком своєї соціальної зрілості.

На початку XVII ст. Я.-А. Коменський пропонує періодизацію розвитку дітей, що, за його задумом, має лежати в основі змісту навчання. Вона охоплює вік від народження до дорослості (24 роки) і передбачає до 6 років сімейне виховання. Від 6 до 12 років (підлітковий вік) усі без винятку хлопчики й дівчатка відвідують школи, де вивчають найважливіші для життя предмети. Освіта від 12 до 18 та від 18 до 24 років уже не є загальною: дівчатка після 12 років не навчаються, а з 18 років освіта стає вибірковою і для юнаків [10].

Г. Ващенко (1878 – 1967) вважав доречним такий поділ на вікові групи: материнський догляд або ясла – до 3-х років, дитячий садок – 3 – 6 років, початкова школа – 6 – 14 років, середня школа – 14 – 18 років, висока школа – 18 – 23 роки [7].

У сучасній українській педагогіці найбільш популярною є вікова періодизація, запропонована В. Крутецьким: новонароджений (до 10 днів); немовля (до 1 року); ранній дитячий вік (1-3 роки); перед дошкільний період (3-5 років); дошкільний (5-6 (7) років); молодший шкільний (6 (7)-11 років); підлітковий (11-15 років); вік старшокласників (15-18 років) [1].

Таким чином, вік від 6 до 11 років традиційно виокремлюється як надзвичайно значущий у психосоціальному та інтелектуальному розвитку людини. Проте, будучи нероз'ємним зв'язком фізіологічного та психічного, дитина має в цьому віці низку біологічних особливостей, які, з одного боку, зумовлюють специфіку її інтелектуальних та соціальних характеристик, а з другого – безпосередньо чи опосередковано зумовлюються останніми.

Формулювання завдань роботи. Дослідити вікові особливості організації оздоровчої роботи молодших школярів у навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники [2, 3, 5, 8, 10] зазначають, що молодший шкільний вік є найсприятливішим періодом для закладання фундаменту практичних фізичних якостей. Разом із тим режим шкільних занять істотно обмежує один з основних природних чинників їх формування – руху. Тому „азами” оздоровчої роботи в цей період є компенсація скороченої рухової активності молодшого школяра.

Особливості фізичного розвитку дитини в цей віковий період, що їх слід враховувати при організації оздоровчої рухливості, насамперед пов'язані з формуванням опорно-рухового апарату. Дитячий організм має цілком сформовані фізіологічні механізми адаптації як до умов довкілля, так і до фізичних навантажень, незважаючи на те, що, порівняно з організмом дорослого він реактивніший.

Початкова школа може і повинна зміцнювати цей механізм, різнобічно впливати на фізичну сферу життя дитини. Особливість такого впливу визначається низкою специфічних чинників середовища молодших школярів, зокрема:

– рівнем психічного, фізичного і соціального розвитку дітей загалом та окремо індивідуальним підходом;

- віковою і соціально зумовленою обмеженістю вибору здорової та необачної поведінки, організації дозвілля, в поєднанні із засвоєнням негативних соціальних стереотипів щодо змісту „дорослого” життя;
- одночасною зорієнтованістю виховного впливу на сучасне та майбутнє дитини пов'язаною з цим певною гіпотетичністю змісту переконливих дій, настанов тощо.

Суттєвою особливістю учнів молодших класів є те, що психічний і соціальний аспекти здоров'я (і відповідно оздоровлення) нерозривно поєднані, що для вікових періодів не настільки характерно. Взаємини з класним колективом як найбільш значущим соціальним утворенням і педагогами як найбільш значущими (особливо на початку шкільного життя) представниками „великого соціуму”, носіями норм і правил життя в суспільстві, виступають чи є найвагомішим чинником психологічного комфорту чи дискомфорту маленького учня. Тому особливо важливо, щоб міжособистісна взаємодія між вчителем та учнем, вчителем та дитячим колективом, між окремими учнями та учнівськими угрупованнями була повноцінною. Оздоровчої точки зору, стимулювала та закріплювала позитивні зрушення у цій сфері.

Сьогодні в початковій школі України набуває поширення особистісно орієнтована модель навчально-виховних взаємин. Її значною перевагою перед формально-авторитарною моделлю є гуманізація і гуманітаризація, формування в учнів здатності до самостійного і ефективного засвоєння знань, визнання самобутності й самоцінності кожної особистості, її суб'єктивного досвіду. Освіта все більшою мірою виступає як фундамент цивілізованого розвитку в цілому [3]. Разом із тим особистісно орієнтоване навчання виводить деякі поняття за межі усталеного змісту, дає змогу їх сучасного осмислення. Так, закономірно, що саме в цих умовах поняття „здоров'я” вийшло за межі суто медичного аспекту, набуло особистісно значимого, морального та духовного змісту.

Особистісно орієнтоване навчання ставить перед учителем завдання забезпечити розвиток суб'єктності дитини (що адекватне забезпеченню реалізації потенціалу саморозвитку, її інтелектуальний розвиток, формування в світогляді учня цілісної картини світу [2]. Ця картина може бути справді цілісною тільки за умови самовизначення дитини у світі, а також усвідомлення особистої відповідальності за все, що було вкладено природою і суспільством у неї як біологічну та соціальну істоту, неповторну індивідуальність.

Все це дає змогу стверджувати, що рівень освіченості дитини на тому чи іншому етапі її шкільного навчання може бути правильно визначений тільки з урахуванням сформованості в неї свідомого ставлення до себе як носія здоров'я, суб'єкта діяльності, який зберігає здоров'я, а тому навчально-виховний процес у сучасній школі повинен мати на меті забезпечення такого формування в контексті всієї навчально-виховної діяльності.

Шкільний період розвитку особистості збігається з низкою вікових криз (7, 11, 15 років), що мають значний вплив на подальший розвиток [4]. Щоб цей нестабільний період проходив у конструктивному руслі, дітям необхідна особлива підтримка і увага з боку значущих дорослих. Особливо важливо це для дітей 6 – 7 і 10 – 11 років, під час первинної і вторинної (перехід до основної школи) адаптації до шкільного життя.

І все ж чільним у здоров'язберігаючій діяльності загальноосвітньої школи повинен залишатися духовний аспект, сутністю якого В. Оржеховська визначає пріоритетність для дитини загальноосвітніх цінностей, наявність позитивного ідеалу у відповідності до національних та духовних традицій, працелюбність, доброчинність, відчуття прекрасного в житті, прагнення до мистецтва [9].

Висновок

Таким чином, найефективнішим (і, з урахуванням специфіки предмета, практично незамінним) при організації оздоровчої роботи у молодшій школі ми бачимо шлях суб'єктних взаємин між учителем і учнями, що передбачає доречне сприяння педагога формуванню відповідних знань, умінь та навичок дитини і водночас забезпечує здоров'язберігаючі стосунки між учнями, а також розвиток оздоровчої свідомості та, як наслідок, оздоровчої поведінки школяра. Інтеграційним чинником цієї праці у виховному плані є формування ду-

здоров'я дитини, що є запорукою особистісної готовності до вибору здорового способу як основної стратегії власної життєтворчості.

Отже, успішність оздоровлення учнів молодших класів загальноосвітньої школи забезпечуватися системою науково обґрунтованих засад, що відповідають умовам функціонування сучасної вітчизняної загальноосвітньої школи та актуалізації потреби оздоровлення українського суспільства на всіх вікових рівнях.

Список література

1. Алатон А. Валеологія. На допомогу вчителю : [додаткові матеріали для вчителя молодшої школи] / А. Алатон. – К. : Алатон, 1997. – 112 с.
2. Антропова М. В. Режим дня, работоспособность и состояние здоровья школьников / М. В. Антропова. – М., 1974. – 73 с.
3. Бех І. Д. Проблеми розвитку школярів та забезпечення їхнього здоров'я / І. Д. Бех // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2002. – № 4. – С. 24-28.
4. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник / Н. П. Волкова – К. : Видавничий центр „Академія”, 2001. – 576 с.
5. Гонтаровська Н. Проблема створення освітнього середовища в педагогічній теорії та практиці / Н. Гонтаровська // Імідж сучасного педагога. – 2007. – № 1/2. – С. 15-19.
6. Петрик О. І. Медико-біологічні та психолого-педагогічні основи здорового способу життя : [курс лекцій] : навч. посіб. для ун-тів та пед. ін-тів / О. І. Петрик. – Л. : Світ, 1993. – 199 с.
7. Піскунова І. Народна педагогіка: виховання здорового способу життя / І. Піскунова // Народна школа. – 2000. – № 1. – С. 52-54.
8. Омельчук Л. Ф. Здоровьесберегающие направления учебного процесса в школе / Л. Ф. Омельчук // Валеологія : сучасний стан, напрямки і перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Х., 2002. – С. 174-177.
9. Оржиховська В. М. Педагогіка здорового способу життя / В. М. Оржиховська // Проблеми освіти : [наук.-метод. зб.] - 2006. – Вип. 48. – С. 3-7.
10. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2002. – 528 с.

ЗНАЧЕНИЕ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ В МЛАДШЕЙ ШКОЛЕ

Ю. М Мороз

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Аннотація. В статті розглядається проблема оздоровительної роботи з учнями молодшого шкільного віку на сучасному етапі розвитку педагогічної науки. Інвестується молодший шкільний вік як соціально-віковий період, який сприяє формуванню стійких психічних і фізичних особливостей.

Ключові слова: молодша школа, навчально-виховний процес, оздоровлення, вікова періодизація, вчитель, школа.

THE PURPOSE OF HEALTH-RELATED EDUCATION IN PRIMERY SCHOOL

Y. M. Moroz

Annotation. The article deals with the problem of health-related work with the students of primary school on the modern stage of pedagogical science development. Junior school as a socially age period, is extremely favourable to forming of stable mental and physical conditions and is investigated.

Key words: junior school, teaching process, sanitation, student, aged classification, teacher, school.